

İran Irak Savaşı

İran Irak Savaşı

Yakın zamanların en anlamsız savaşlarından biri sayılan Irak-İran savaşının kökeninde bir mezhep mücadelesi olduğu kadar, daha gerilere giden bir **siyasi üstünlük mücadelesi** de sebeplerden biridir.

1958 Temmuzunda Irak'da monarşinin yıkılmasından sonra İran ile Irak arasındaki münasebetler bir türlü düzgün gitmemiştir. Bu tarihten sonra Irak'da daima sol rejimlerin hakim olması, Batı'ya dönük bir politika takip eden İran Şahı Rıza Pehlevi'nin hiç hoşuna gitmemiştir.

Diğer taraftan, 1970'de İngiltere'nin Körfezden çekilmesinden sonra **İran Şahı, İran Körfezi dediği Basra Körfezini bir İran gölü haline getirmek istemiş ve bu faaliyetinde de Irak karşısına bir engel olarak çıkmıştır.**

Bu siyasi mücadelede İran, 1961'denberi Irak'ın başına dert olan **Kürt meselesini**, zaman zaman Irak'a karşı bir koz olarak kullanmış ve Kürt ayaklanmalarını desteklemiştir.

1968 Temmuzunda Irak'da Baas Sosyalist Partisi iktidara geldi. Baas Partisi, bilhassa İhtilal Komuta Konseyi Başkanı Yardımcısı Saddam Hüseyin Takriti'nin çabaları ile, 1961'denberi devam eden Kürt meselesine bir çözüm getirmek üzere; Kürdistan Demokratik Partisi lideri Molla Mustafa Barzani ile 1970 Martında, Kürtlere muhtariyet veren bir anlaşma imzaladı. Bu suretle Baas rejimi, yıllardan beri Irak'ın uğraştığı bir meseleyi bertaraf etmiş oluyordu.

Baas rejimi, bunun arkasından 1972 Nisanında, Sovyet Rusya ile bir dostluk ve işbirliği antlaşması imzalayarak Sovyetlerden silah almaya başladı. Bu da tabii İran'ı memnun edecek bir gelişme olmadı.

İran Irak Savaşı

Irak'ın 1970 Martında Kürtlerle imzaladığı muhtariyet anlaşmasını uygulama imkanı olmadı. Çünkü bu anlaşmanın uygulanmasında iki taraf arasında anlaşmazlıklar çıktı. Bunun üzerine 1974 Nisanında Kürtlerle Irak kuvvetleri arasında, Irak'ın kuzey bölgelerinde silahlı çatışma başladı ve bu çatışma giderek bir iç savaş haline geldi. Bu iç savaşa 1974 Kasım ayından itibaren İran da karışmaya başladı. Çünkü bu tarihten itibaren İran Kürtlere top ve tanksavar silahları vermeye başladığı gibi, Irak kuvvetlerinin önünden kaçan Kürtler İran'a sığınıyor ve oradan takviye aldıktan sonra tekrar Irak kuvvetlerine karşı mücadeleye başlıyordu. 1974 yılı sonunda İran'a sığınmış bulunan Irak Kürtlerinin miktarı 130.000'i bulmuştu.

Irak bir bakıma İran'la da savaş yapmaktaydı. Bu sebeple, iki devletin münasebetleri gayet kötü bir duruma girdi. Mamafih, gerçek şudur ki, İran'ın Kürtlere yardımı Irak'ı güç duruma sokmuştu.

İran ve Irak arasındaki bu gerginlik fazla sürmedi. 1975 Martında Cezayir'de OPEC toplantısı vardı. Cezayir devlet başkanı Bumedyen'in aracılık çabaları ile, İran Şahı ile Irak Başkan Yardımcısı Saddam Hüseyin arasında, 6 Mart 1975 de, bu toplantı sırasında bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma ile, Irak ile İran arasındaki Şat-ül Arab nehir sınırı yeniden tesbit ediliyor ve buna karşılık İran da Kürtlere yardım etmekten vazgeçiyordu. Bu anlaşmadan sonra İran'ın Kürtlere yardımını tamamen kesmesi ile, kuzey Irak'taki Kürt ayaklanması da sona ermiştir.

Şattül Arap Meselesi

Irak-İran kara sınırı ve Şat-ül Arap nehir sınırı anlaşmazlığı Osmanlı Devleti zamanında başlamış, 400 yıldan fazla süregelen bir anlaşmazlık olmuştur.

1975 Cezayir anlaşması, 1913 İstanbul protokolünde olduğu gibi, Şat-ül Arap nehrinde, milletlerarası hukuk kurallarına uygun olarak, Thalweg çizgisini İran ile Irak arasında sınır olarak kabul etmekteydi. Yine Cezayir anlaşmasına göre, taraflar, iyi komşuluk ve dostluk münasebetleri kuracaklar ve karşılıklı işbirliğinde bulunacaklardı.

Cezayir anlaşması, her iki ülkenin yararına idi. Çünkü, Irak, Kürt ayaklanması dolayısıyla İran ile doğrudan bir çatışmaya girme ihtimalinden kurtulduğu gibi, Kürt ayaklanmasını bastırmak suretiyle Kerkük petrollerini yeniden işletme imkanını elde ediyordu. Buna karşılık İran da, Irak ile bir çatışma ihtimalini bertaraf ettiği gibi, Şat-ül Arap'taki sınırını Thalweg çizgisine kadar uzatıyor ve ayrıca Irak'ın, Şahın muhaliflerini desteklemekten vazgeçmesini sağlıyordu.

1979 Şubatında Şahın devrilmesi ve Humeyni rejiminin başlaması ile birlikte Irak-İran münasebetleri hızla kötüye gitmeye başladı. Humeyni rejimi Irak için rahatsızlık verici idi. Çünkü İran'da bir Şii rejiminin kurulması, halkının asgari yüzde 40'ı Şii olan Irak için tehlikeli bir gelişme idi. Kaldı ki, Humeyni daha ilk günden itibaren bütün Arap ülkelerindeki Şii'leri ayaklanmaya kışkırtmış ve bununla da yetinmeyerek bir takım yıkıcı faaliyetlere de girişmişti. Irak lideri Saddam Hüseyin, 17 Eylül 1980 günü Milli Meclis'te yaptığı konuşmada Cezayir Anlaşmasını feshederken, bu noktaya şu şekilde değiniyordu: "Dinsel çağrı kisvesi, Acem ırkçılığını gizlemek için bir maskeden başka bir şey değildir. Acem ırkçıları din kisvesi altında, Araplara karşı besledikleri kinlerini gizlemeye çalışmakta, din kisvesi bölge halkları arasında kin, gericilik ve bölücülük duygularını körüklemekte ve ister bilerek, ister bilmeyerek, uluslararası Siyonizm'in tasarılarına hizmet etmektedirler."

Gerçekten, Saddam Hüseyin'in sözünü ettiği Şii bölücülüğü tehlikesi, daha 1979'un ilkbahar aylarından itibaren ortaya çıkmıştı.

İran Irak Savaşı

Irak'da **Şii nüfus** genellikle Bağdat'ın güneyindeki Necef ve Kerbela bölgelerinde yaşamakta idiler ve liderleri de Ayetullah Muhammed Bekir El-Sadr idi. Bekir El-Sadr, Humeyni rejiminin ilk gününden itibaren, Humeyni'yi ve İran ihtilalini desteklediğini açıkça ilan etmekten kaçınmamıştı. Bundan dolayı, Bekir El-Sadr liderliğindeki Şii'ler 1979 Haziran ayı başında Irak'taki Baas rejimi aleyhine gösterilere başladılar. Güvenlik kuvvetleri bu gösterilere engel olmak isteyince, iki taraf arasında çarpışmalar oldu. Çarpışmalarda 2 388 kişi öldü ve 16 kişi yaralandı. Hükümet, Bekir El-Sadr'ı tutukladı ve bir süre sonra da idam etti. Şii liderliğinin ileri gelenlerinden 31 kişiyi de ülke dışına çıkardı. Bu hadiseler üzerine Irak Şii'leri, 1979 yılı ortalarında Necef'te İslam Kurtuluş Hareketi adı ile bir teşkilat kurup Humeyni ile temasa geçtiler.

Humeyni rejimi ile Irak'ın münasebetlerini bozan bir diğer mesele de Şah zamanında olduğu gibi, yine Kürt meselesidir. İran'da Şah'ın düşmesi ve otoritenin yok olması, buna ilaveten İran Kürtlerinin bağımsızlık hareketleri, İran'ın Irak'a bitişik bölgelerini Irak Kürtleri için bir sığınak haline getirdi. Irak hükümetinin takibinden kaçan Kürtler İran'ın bu bölgelerine sığınmaktaydı. Halbuki Irak'ın kendi ülkesindeki Kürt ayaklanmalarını bastırabilmesi için Türkiye ve İran'ın işbirliğine ihtiyacı vardı. Nitekim Irak bu konuda Türkiye ile 20 Nisan 1979 da bir anlaşma imzalamıştı. Fakat İran'la aynı işbirliğini kurması mümkün olmadı. Bunun için Irak, İran Kürtlerinin Irak Kürtleriyle bağını kesmek ve onlara bir uyarıda bulunmak amacı ile, 4 Haziran 1979 günü İran'ın Sanandaj bölgesindeki Kürt köylerini uçaklarla bombaladı.

İran ile Irak arasında bu bölgedeki sınır çatışmalarını sona erdiremedi. Çatışmalar 1980 yılı boyunca da devam etti. O kadar ki, 27 Ağustos 1980 günü bu çatışmalarda İranlılar Irak kuvvetlerine karşı ilk defa yerden yere füzeler kullandılar. 1980 yazında münasebetler bu hale gelmişti.

İran Irak Savaşı

- Bir başka anlaşmazlık konusu da Kuzistan Arapları idi.

Humeyni rejimi işbaşına gelince Kuzistan Arapları da muhtariyet istediler. Abadan petroleri Kuzistan bölgesinde olduğu için, Araplar özerklikle birlikte, petrol gelirlerinden hisse ve aynı zamanda da merkezi hükümette temsil hakkı istediler. Arapların lideri Şeyh Muhammed Tahir Hakani idi. Humeyni Arapların bu isteklerini kabule yanaşmayınca 1979 Mayıs'ında Araplarla Devrim Muhafızları arasında Hurremşehir'de çarpışmalar başladı. Hurremşehir, Şat-ül Arap'ın karşı kıyısında ve Abadan'ın biraz kuzeyinde idi.

Irak bu çarpışmalarda Kuzistan Araplarına silah ve cephane yardımı yaptı. Bu ise Irak-İran münasebetlerini gerginleştirdi. 1980 yaz aylarında güneyde Irak-İran sınırında devamlı çatışmalar ve çarpışmalar olmaktaydı.

- Irak'ı İran'a savaş açmaya sevk eden bir sebep de, Saddam Hüseyin'in 1979 Temmuzunda, yani İran ihtilalinden bir kaç ay sonra, iktidarı ele almasını müteakip, gerek kendisine, gerek arkadaşlarına karşı komplolar başlaması idi. Saddam Hüseyin içerde ciddi bir muhalefet ile karşı karşıya bulunuyordu. 1980 yılı içinde bu muhalefet daha da şiddetlendi. Çoğunlukla Şii'ler tarafından desteklenen Dava Partisi bu siyasi muhalefeti temsil ediyordu. Bu siyasi muhalefette, şimdi Irak ile münasebetleri Saddam Hüseyin ile beraber bozulmaya başlayan Suriye'nin de bir tesiri olduğu muhakkaktır.

Fakat Saddam Hüseyin bu siyasi muhalefete karşı sert tedbirler aldı ve Dava ile alakası olan herkesin idam edileceğini ilan etti. Buna mukabil, Dava Partisi ile bağları olan Iraklı Mücahidin grubu da, Irak'ın içinde ve dışında, bir takım suikastlara ve sabotajlara girişti. Bu iç muhalefet dolayısıyla, Saddam Hüseyin'in de halkın dikkatini bir dış meseleye çekmek istemesi şüphesiz ihtimal dışı değildir.

1980 Ağustos'u geldiğinde, zaten Irak-İran sınırlarında çarpışmalar yoğunlaşmaya başlamıştı. Eylül başından itibaren çarpışmalar şiddetlenmiş ve 10 Eylülde Irak Kasr-ı Şirin ile Naft-i Şah arasındaki araziye ele geçirdiğini iddia ediyordu.

İran Irak Savaşı

17 Eylülde Saddam Hüseyin Milli Meclis'te yaptığı konuşmada, 6 Mart 1975 tarihli Şat-ül Arap anlaşmasını feshettiğini ilan etti. Yani Irak, nehrin iki yakasının da kendisine ait olduğunu söylemek istiyordu. 22 Eylül 1980 gününden itibaren de Irak Orduları; kuzeyde Kasr-i Şirin, ortada Mehran ve güneyde de Susangerd, Ahvaz ve Hurremşehir bölgelerinde İran topraklarına girmeye başladı. Irak-İran savaşı resmen böyle başlamıştı.

Irak İran'a saldırırken, kolay bir zafer elde edeceğini ve bu suretle kendisi Arap dünyasında büyük prestij kazanırken, Humeyni'nin itibarını kıracağını ve belki düşmesini sağlayacağını ümit etmişti. Irak'ı bu ümide sevk eden başlıca faktör, İran ordusunun, zayıf ve dağınık durumda olmasıydı. Kaldı ki, İran ordusunun silahları esas itibariyle Amerikan silahları idi ve Amerika iki yıldır yedek parça vermiyordu.

Irak umduğunu bulamadı. İran'ı dize getiremediği gibi, savaşın da başında İran'dan işgal ettiği bir kısım toprakları İran geri aldı. İran beklenmedik bir direnme gösterdi. Humeyni'nin ülkedeki prestiji daha da arttığı gibi, şüphesiz Saddam Hüseyin'in prestiji de ağır bir darbe yedi.

İran Irak Savaşı

700 Km.'lik bir cephede harekete geçen Irak kuvvetleri, kuzeyde Panjwi ve Kasr-ı Şirin, ortada Mehran aldılar ve Susangerd, Ahvaz ve Hurremşehir önlerinde İranlıların sert bir direnmesi ile karşılaştılar. Ekim 1980 sonunda Hurremşehir Irak kuvvetlerinin eline geçti. Bundan sonra kara muharebeleri durgunlaştı ve cephe sabitleşti. Taraflar zaman zaman karşılıklı saldırılar yaptılarsa da, uzun süre bir değişiklik olmadı. 1982 Mayısında İranlıların büyük kuvvetlerle yaptıkları saldırılar karşısında, Irak kuvvetleri savaşın başından beri elde ettikleri bütün toprakları terk ederek, Irak sınırlarına dönmek zorunda kaldılar. 1983 yılı başında İran, ikinci bir büyük saldırı ile Irak topraklarından içeri girip, Bağdat-Basra yolunu kesmek istedi ise de o da bir şey yapamadı.

Savaş her iki tarafın petrol kaynaklarında ağır tahribat meydana getirmiştir. Zira, her iki taraf da savaşın ilk gününden itibaren birbirlerinin petrol rafinelerini bombaladılar. 1981 yılı başında Irak'ın günde 3.1 milyon varil ve İran'ın da 1.4 milyon varil olan petrol üretimleri, her ikisi için 600.000 varile düşmüştü.

Irak-İran savaşının neticesiz bir savaş haline gelmesinde, Amerika ve Sovyet Rusya'nın tarafsız tutum almaları ve taraflara silah vermemesi büyük rol oynamıştır. Sovyetler, her iki tarafı da gücendirmekten kaçınmıştır. Kendisine daha yakın olan Irak'a silah yardımı yapması, İran'ı Batı'nın kucağına atabilirdi. Amerikanın ise Irak'la bir münasebeti yoktu ve Irak İsrail meselesinde sertlik taraftarlarından biri idi.

D) Savaşı Durdurma Çabaları

Daha ilk günden itibaren, bu savaşı durdurmak için, çeşitli çevrelerden çeşitli teşebbüsler yapılmış, fakat bunların hiç biri netice vermemiştir.

23 Eylül 1980 günü Güvenlik Konseyi başkanı taraflara savaşı durdurma çağrısında bulunduğu gibi, **Güvenlik Konseyi** de 28 Eylül 1980 tarih ve 479 sayılı kararında aynı çağrıyı tekrarlamıştır. İran 24 Mayıs 1982'de Hürremşehr'i geri alıp da, savaşı Irak topraklarında devam ettireceğini söyleyince, Güvenlik Konseyi 12 Temmuz 1982 günlü ve 514 sayılı kararı alarak tarafların derhal ateş kesmelerini istemiştir. Bu istek Konseyin 4 Ekim 1982 günlü ve 522 sayılı kararında bir kere daha tekrar edilmiştir.

Bunun yanında, B. M. Genel Sekreteri, İsveç'in eski başbakanlarından **Olaf Palme**'yi Irak ile İran arasında aracılık yapmakla görevlendirmiştir. Palme, 1980 Kasım ayında, 1981 yılının Ocak, Şubat ve Haziran aylarında ve son olarak 1982 Şubatında Tahran ve Bağdatı ziyaret etti ise de bir netice alamadı. İran, Irak'ın işgal ettiği topraklardan tamamen çekilmesi, tamirat borcu ödemesi ve Irak'ın cezalandırılması şartlarını ileri sürdü. Savaşın başlarında Irak'ın şartı da İran'ın, Irak'ın Şat-ül Arap üzerindeki egemenliğini tanıması idi.

İslam Konferansı da ilk günden aracılık için harekete geçti. Pakistan Devlet Başkanı Ziya-ül Hak başkanlığında üç kişilik bir İslam Konferansı barış heyeti Tahran ve Bağdatı ziyaret etti. İslam Konferansı 20 Ekimde her iki tarafa ateş-kes teklif etti. Bunlardan bir netice alınamayınca, 25-29 Ocak 1981'de Taif'de toplanan 3'üncü İslam Zirve Konferansı, Pakistan, Bangladeş, Gambia ve Gine devlet başkanları, Türkiye Başbakanı ve Malaysia ve Senegal Dışişleri Bakanları ile Yasir Arafat ve İslam Konferansı Genel Sekreteri Habib Şatti'den kurulu bir Aracılık Komitesi teşkil etti. Bu Komite, 28 Şubat-1 Mart 1981'de, 1982 Martında bir çok defa, 1982 Nisanında, 1982 Haziranında ve son olarak da 1982 Ekiminde, toplam dokuz defa, Tahran, Bağdat ve Cidde arasında mekik dokudu. Lakin bir uzlaşma sağlayamadı. Bunun yanında Arap Ligi'nin ricası üzerine Türkiye Başbakanı Bülend Ulusu da Ocak 1982'de aracılık teşebbüsünde bulundu. Ayrıca, F.K.Ö., Suriye ve Kuveyt, Küba lideri Castro da münferid aracılık tekliflerinde bulundular.

Irak ve İran Bağlantısızlara dahil olduğu için, Bağlantısızlar da 1980 Ekiminde, Küba, Hindistan, Pakistan, Zambia, Malaysia dışişleri bakanları ile F.K.Ö temsilcisinden kurulu bir Arabulucuk Komitesi teşkil ettiler. Bu komite 1981 Şubatında, 1981 Nisanında, Mayısında ve Ağustosunda ve nihayet 1982 Nisanında aracılık çabalarında bulundular. Onlar da bir netice alamadılar.

Hiç bir savaşta bu kadar çok arabuluculuk yapılmamıştır.

Irak-İran Savaşı ve Sonuçları

Irak-İran Savaşı'nın önemi, Orta Doğu'da yeni bir yapılanmaya yol açan, 1990-91 Körfez Savaşı'nın hazırlayıcı unsuru olmasındadır. Irak lideri Saddam Hüseyin'in bu savaştaki başarısızlığı, kendisini adeta Körfez Savaşı'na iten bir faktör olmuştur. Dolayısıyla, Irak-İran Savaşı ile Körfez Savaşı arasında bir bakıma bir organik bağlantı vardır.

Savaşın Gelişmeleri:

Irak-İran Savaşı sekiz yıl sürmüştür. 22 Eylül 1980 de başlayan savaş, Güvenlik Konseyi'nin 598 sayılı kararını, 17 Temmuz 1988 de Irak'ın ve 18 Temmuz 1988'de de İran'ın kabul etmesi üzerine, 20 Ağustos 1988 de bütün cephelerde ateşkesin yürürlüğe girmesiyle sona ermiştir. Sekiz yıllık savaş sona erdiğinde, Irak ancak çok küçük bir İran toprağını kontrol altına alabilmişti.

Irak'ın bu başarısızlığı, Saddam Hüseyin'in Baas diktatoryasını, dışarda başka bir "zafer" aramaya sevk etmiş ve 1990 Ağustosunda "küçük" Kuveyt'e saldırmıştır. Tabii bunun da hesapları yanlış çıktı.

1984 ilkbaharından itibaren Irak-İran savaşı Basra Körfezi'nde intikal etti. Bunda da İran büyük rol oynadı. Basra Körfezi'nde, Suudi Arabistan ve Kuveyt tankerleri milliyeti bilinmeyen uçaklar tarafından batırmaya başlandı. Amerika ve Kuveyt, bu uçakların İran'a ait olduğunu ileri sürdüler. İran'ı böyle bir yola sevk eden sebep, söz konusu iki Arap devletinin, bu savaşta Irak'ı desteklemeleriydi. Savaştan sonra ileri sürüldüğüne göre, bu iki Arap ülkesi, savaş sırasında Irak'a milyarlarca dolar yardımda bulunmuştur. Bunun da sebebi, Hümeyni rejiminin 1979 şubatında İran'da iktidara gelmesinden itibaren "Şii" devrimini Körfez ülkelerine de "ihraç" etme çabasının ve ayrıca İran'ın Körfez'de sivrilmesi ihtimalinin bütün Körfez ülkelerini korkutmasıydı.

Irak-İran Savaşı ve Sonuçları

Irak da, Körfez'de İran'ın, en büyük dolum tesislerinin bulunduğu Harg adasını abluka altına almış ve İran'ın buradan petrol ihracını engellemek istemiştir.

İran ve Irak'ın Körfez'deki bu faaliyetleri, şimdi Amerika'nın karşısına bir "Körfez Sorunu"nu çıkarmaktaydı. Irak'ın 1990 Ağustosunda Kuveyt'e saldırması ise, Amerika için, "Körfez Sorunu"nu çok daha ciddi bir hale getirecektir.

Bundan dolayıdır ki, Amerika, daha 18 Eylül 1983 te yaptığı açıklamada, Körfez'in milletlerarası sularında, serbest geçişin ihlaline teşebbüs edilmesini, Amerika'nın büyük endişe ile karşılayacağını ve böyle bir durumda diğer ilgili devletlerle birlikte gereken tedbirleri alacağını bildirmişti.

İran'ın da Körfez ülkelerinin petrol ihracatına darbe vurmak için, onun da tankerlere saldırmaya başlaması üzerine, B.M. Güvenlik Konseyi de, 1 Haziran 1984 de, Amerikan açıklamasını destekleyen 552 sayılı kararı aldı. İran'ın 1986 Şubatında giriştiği "Kerbela Yolcuları" adlı büyük harekatta, Basra-Bağdat yolunu kesememesine rağmen, 800 Km.kare'lik bir Irak toprağı ile stratejik Fao Adasını ele geçirmesi, Saddam için ciddi bir darbeydi. Bu sebeple, Irak 3 Ağustos 1986 da, 4 maddelik bir "barış planı" ortaya attı. Her iki tarafın savaştan önceki sınırlarına çekilmesini, yani statüko'yu, iki ülke arasında bir saldırmazlık paktı imzalanmasını ve iki ülkenin, birbirlerinin iç işlerine karışmamasını öngören bu barış teklifini İran reddetti.

Bu planın ilginç yanı, sınırlar konusunda Saddam'ın "statüko"yu kabul etmesinin, savaştan artık bir zafer ümidini kaybettiğine işaret etmesiydi. Birbirinin iç işlerine karışmama ilkesi ise, Irak'ta, nüfusun yarısından fazlasını teşkil eden Şii halkını İran'ın kışkırtmasını önleme amacını gütmekteydi. Bu son nokta ile Saddam, Irak'ın hassas ve zayıf tarafını açığa vurmuş olmaktaydı.

Irak-İran Savaşı ve Sonuçları

Irak-İran savaşı, bu şekilde, inişlerle çıkışlarla, sağa sola dönüşlerle, fakat hiç bir yere varamadan sürdü gitti. Bu arada, B.M. ve İslam Konferansı Örgütü ile bir çok devlet, bu savaşı sona erdirmek için "aracılık" teşebbüs ve faaliyetinde bulundu. İslam Konferansı'nın teşkil ettiği Aracılık Komitesi'ne Türkiye de katıldı. Güvenlik Konseyi, statüko esasında barış yapılması için pek çok çağrı-kararı aldı. Ama bunların hiç birinden sonuç çıkmadı.

1988 yılı geldiğinde artık her iki taraf da tükenmişti. Yine 1988 yılı geldiğinde, Amerika, Basra Körfezi'nde, hiç bir devletin üstünlüğüne izin vermeyeceğini ve buranın Amerika'nın "temel ilgi" alanı olduğunu, hele hele, Körfez'in bir "Pers Körfezi" olamayacağını ortaya koymuştu.

İran bir bakıma, Körfez'de Amerika ile de karşı karşıya gelmiş bulunmaktaydı. 3 Temmuz 1988 günü, Körfezde bulunan Amerikan donanmasına ait Vincennes gemisinin, İran hava yollarına ait bir yolcu uçağını roketlerle düşürmesi, İran'a bazı şeyleri anlatmaktan geri kalmadı. Güvenlik Konseyi'nin 20 Temmuz 1987 tarihli ve 598 sayılı kararını Irak'ın kabul etmesi üzerine, o da 18 Temmuzda 598 sayılı kararı kabul ettiğini bildirdi. 20 Ağustos 1988 de de bütün Irak-İran cephesinde ateşkes yürürlüğe girdi. Savaş bu şekilde, sekiz yıl sürmesine ve yüzbinlerce insanın hayatına mal olmasına rağmen, başladığı gibi, "sıfır" noktasında sona erdi.

Şunu da belirtelim ki, 10 maddelik 598 sayılı karar, sadece savaşın sona ermesiyle ilgili hususları kapsamaktaydı ve Saddam'ın 3 Ağustos 1986 da ileri sürdüğü barış planındaki hususların hiç birini kapsamıyordu.

D) Körfez Savaşı, 1990-1991

Irak-İran savaşının sona ermesinden kısa bir süre sonra, Irak'ın Kuveyt'e saldırması ile ortaya çıkan Körfez Savaşı, denebilir ki, dünyanın yeni yapılanmasında ilk aşamayı teşkil eder. Çünkü, bu savaş ve sonuçları ile Orta Doğu'nun tüm yapısı değişmeye başlarken, bu savaşın sona ermesinden yaklaşık altı ay sonra, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile, dünya tümü ile yeni bir yapılanma dönemine girmiştir. Yani, milletlerarası politikanın, hem kuvvet merkezlerinde ve hem de unsurlarında bir değişme süreci başlamıştır.

Irak-İran savaşında Batı dünyasının hemen tamamı, Arap dünyasının çoğunluğu, Sovyet Rusya ve sosyalist ülkeler, Irak'ı desteklemişlerdir. Bunun birinci sebebi, 1979 Şubatında, İran'da, teokratik, Şii ve radikal İslami Humeyni rejiminin iktidara gelmesinden sonra, bu yeni yönetimin ilk günden itibaren, etraf ülkelere "devrim ihracı" çabasına girişmesiydi. Bu durum, bölgenin çoğunluğunu teşkil eden Sünni ülkelerin tepkilerine sebep olurken, yeni rejimin, sosyalist blokun lideri Sovyetler Birliği ile, kapitalist blokun lideri Amerika'yı, her ikisini de birer "Şeytan" ilan edip, bu iki süper-gücü "düşman" olarak karşısına alması, İran'ın, Irak ile savaşında tüm yalnızlığının en önemli sebebi olmuştur.

Bir başka nokta da, 1979 ihtilalinden önce, İran Şahı'nın, özellikle 1970'lerden itibaren, yani İngiltere'nin Basra Körfezi'nden çekilmesiyle birlikte, İran'ı yoğun bir şekilde silahlandırarak, Basra Körfezi'nde bir "İran hegemonyası" kurmak ve bu Körfezi bir İran Körfezi haline getirmek istemesidir. İran Şahı'nın bu amaçla Amerika'ya 10-12 milyar dolarlık silah sipariş etmesi, sade Körfez'in değil, bölgenin diğer ülkelerinde de endişe ve tepkilerin doğmasına sebep olmuştur.

İran'ın bu yalnızlığına rağmen, sekiz yıllık savaşta Irak'ın da bir üstünlük sağlayamamış olması da ilginçtir. Savaş, İran tehlikesini ortadan kaldırırken, hiç kimse Irak'ın da bir "tehlike" olarak ortaya çıkabileceğini düşünmemiştir. Halbuki, savaşın sonunda Irak, büyük bir başarı elde edememekle ve hiç bir toprak kazanamamakla beraber, 1 milyon askerini silah altında tutmaktaydı ve savaştan sonra hızla silahlanmaya başladı. Bu silahlanmada, Batılı devletlerin de, şu veya bu şekilde, Irak'a destek ve yardımcı oldukları bir gerçektir.

Körfez Savaşı

Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi, Orta Doğu'da meydana gelecek birçok olayın başlangıcı oldu. 1980-88 arasında İran'la yaptığı savaş nedeniyle büyük ölçüde yıpranan Saddam Hüseyin yönetimi, bu savaşın sona ermesinden itibaren, hem uğradığı ekonomik zararı karşılamak hem içeride yıpranan siyasal konumunu güçlendirmek hem de Arap devletleri üzerinde etki sahibi olmak hedefleri doğrultusunda Kuveyt'e baskı yapmaya başlamıştı.

ABD ve Batılı güçlerin Araplar arasında çıkacak bir ihtilafa karışmayacakları varsayımından hareket eden Irak, Kuveyt'in zengin petrol yataklarını ele geçirmek hedefiyle, özellikle Rumaila petrol alanından Kuveyt'in haksız biçimde petrol edindiği iddiasına dayanarak bu ülkeyi işgal etti. İki günde tamamlanan işgalin ardından Irak, Kuveyt'i ilhak ettiğini duyurdu.

Kuveyt'i ele geçirerek dünya petrolünün % 20'sini de kontrolü altına alan Irak, bölgedeki petrolü hayati çıkarları arasında gören ABD ve Batılı devletler bakımından büyük bir tehdit hâline geldi. İşgalin başlamasından hemen sonra BM Güvenlik Konseyi öncelikle Irak'ın Kuveyt'ten derhal çekilmesini talep etti ve bu talep karşılanmayınca alınan ikinci kararlar Irak'a ekonomik ambargo uygulaması başladı.

Körfez Savaşı

Sovyetler Birliği'nin iç sorunlar nedeniyle uluslararası alanda ABD'ye direnemediği bu süreçte Güvenlik Konseyi, BM Antlaşması'nda yer alan kuvvet kullanma mekanizmasını işletme yoluna gitti. Konsey, 29 Kasım 1990'de aldığı 688 Sayılı Karar ile 15 Ocak 1991'e kadar Kuveyt'ten çekilmediği takdirde Irak'a karşı zorlama önlemlerinin uygulanmasını benimsedi.

Daha bu kararın alınmasından önce Suudi Arabistan'a askeri yığınak yapmaya başlayan ABD'yi, İngiltere ve Fransa'nın yanı sıra Mısır gibi bazı Arap ülkeleri de desteklediler. Bu süreçte Türkiye hem ambargo kararına uydu hem de NATO üslerini ABD uçaklarına açtı.

Hazırlıklar sonucunda, geri adım atmayan Irak karşısında yaklaşık 900 bin askerden oluşan bir Koalisyon gücü oluşturuldu. 16-17 Ocak gecesi başlayan hava harekâtı sırasında Irak'ın birçok önemli tesisi imha edildi. Uluslararası televizyon kuruluşlarının neredeyse canlı yayınladığı operasyon sırasında Saddam Hüseyin, bir yandan Filistin sorunu çerçevesinde meşruiyet sağlamak amacıyla İsrail'e Scud füzeleri göndererek Arap kamuoyunu etkilemeye çalışırken diğer yandan da Basra'daki petrol kuyularını ateşe vermek gibi ses getiren karşı eylemler gerçekleştirdi.

Hava harekâtını, özellikle ABD'nin yüksek teknoloji silahlarının da desteğiyle düzenlediği kısa süreli (toplam 100 saat) bir kara harekâtı izledi. Toplamda kırk üç gün süren "Çöl Fırtınası" adlı operasyondan sonra ateşkes ilan edildiğinde Irak birlikleri Kuveyt'ten tamamen çıkartılmıştı.